

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

13640

"מורנו" להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

מאבות מלאכות שבת (שיעור 12)

מלאכת דש

שיעור מספר 62

עיקרה של מלאכת דש היא הוצאת גרגירי הדגן מהשיבולת והמוץ בהם הם נתונים. בעבר פעולה זו נעשתה בעזרת מורג שנרתם לבהמה, וגררה אותו על גבי השיבולים בגורן. לאחר מכן נעשתה הזרייה, השלכת השיבולים לאוויר, כך שהרוח העיפה את המוץ והקש, והגרעינים, הכבדים יותר, נפלו במקומם ונאספו. בימינו הדייש נעשה בצורה מכנית בעזרת קומביין.

התולדה הקרובה ביותר לאב מלאכה זו היא הסרת הקליפה - מעטפת הגרעין, פעולה שמתבצעת גם במטבח הביתי. דיון בנושא זה ייערך בהרחבה הראשונה לשיעור.

❖ הגדרת מלאכת דש, והשלכות לדין פירוק יבול מהענפים עליו הם תלויים ופירוק התוכן מהקליפה

תולדה מרכזית ומעשית ביותר של אב מלאכה זו היא סחיטת פירות. הפרדת הנוזל השימושי שבפרי מהפרי עצמו דומה לפירוק הגרעין מהמוץ, ועל כן פעולה זו אסורה. בשיעור זה נעמוד על גדרי איסור זה.

איסור סחיטת פירות

משנה מסכת שבת פרק כב משנה א

אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין. ואם יצאו מעצמן - אסורין. רבי יהודה אומר - אם לאוכלין - היוצא מהן מותר, ואם למשקין - היוצא מהן אסור

רש"י מסכת שבת דף קמג עמוד ב

אין סוחטין את הפירות - דהוה ליה מפרק, תולדה דדישה.

אסורין - גזירה שמא יסחוט לכתחילה.

ר' יהודה אומר אם לאוכלין - הם מכונסין אותם פירות - היוצא מהן מותר, דלא ניחא ליה במה שזבו, וליכא למגזר בהן שמא יסחוט.

ואם למשקין - מכונסין - אסורין, דניחא ליה במאי דנפקא מינייהו, ונתקיימה מחשבתו, ואיכא למיגזר שמא יסחוט, והכי אמרינן בביצה, דטעמא דמשקין שזבו משום שמא יסחוט הוא.

מוסכם שאסור לסחוט פירות בשבת. חכמים גזרו על מי הפירות שיצאו מעצמם. רבי יהודה מגביל את הגזירה הזו לפירות שהובאו על מנת להיסחט. אין איסור דרבנן ליהנות מהמיץ שיצא מפירות שנועדו לאכילה ולא לסחיטה.

האמוראים מבארים שמחלוקת רבי יהודה וחכמים עוד יותר מצומצמת -

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמג עמוד ב

אמר רבה אמר רב יהודה אמר שמואל: מודה היה רבי יהודה לחכמים בזיתים וענבים, ומוזים חכמים לרבי יהודה בשאר פירות. אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבא: אלא במאי פליגי? - אמר ליה: לכי תשכח. אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא, בתותים ורמונים פליגי

רש"י מסכת שבת דף קמג עמוד ב

מודה ר' יהודה בזיתים - דאף על גב דהכניסין לאוכלין היוצא מהן אסור, דכיון דרובן לסחיטה קיימי, כי אתו לידי משקה - יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי.

מסתברא בתותים ורמונים פליגי - דאיכא דבעו להו למשקין, הלכך משווו להו רבנן כזיתים וענבים, ור' יהודה פליג עלייהו, אבל שאר פירות - ליכא דבעי להו למשקין, הלכך מודו רבנן בהם.

חברותא שבת דף קמג עמוד ב

אמר רבה, אמר רב יהודה, אמר שמואל: מודה היה רבי יהודה לחכמים, בזיתים וענבים. ומוזים חכמים לרבי יהודה בשאר פירות העומדים לאוכלין, שהמשקה היוצא מהם מעצמו מותר. שכיון שאין סתמן עומדים לסחיטה, אם הם מכונסים לאוכלין, ליכא למיחש בהו לסחיטה. אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבא: אם כן, אלא במאי פליגי? הא אמרת דבזיתים וענבים, לכולי עלמא אסור. ובשאר פירות, לכולי עלמא מותר. אמר ליה רבי אבא: לכי תעיין בה, תשכח במאי פליגי. אמר רב נחמן בר יצחק ופירשה: מסתברא, בתותים ורמונים פליגי. דאיכא אינשי שמכניסים אותם למשקים, ואיכא דמכניסי להו לאוכלים. וסברי רבנן, דמאחר וקיימי נמי לסחיטה, ניחא ליה במשקה היוצא מהן, אף היכא דלא הכניסין לשם כך

למסקנת האמוראים, רבי יהודה וחכמים מסכימים שהגזירה נגזרה על המשקה היוצא מזיתים וענבים, ואין גזירה על פירות שלא מקובל לסחטם. רבי יהודה וחכמים חולקים אם הגזירה נגזרה על תותים, רימונים, והדומה להם.

הגמרא מביאה ברייתא ממנה מוכח שאין חולק שהגזירה לא נגזרה על פירות שלא מקובל לסחטם –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמז עמוד א

רבנן דמודו ליה לרבי יהודה בשאר פירות מנלן? - דתניא: סוחטין בפגעין ובפרישין ובעוזרדין, אבל לא ברמונים. ושל בית מנשיא בר מנחם היו סוחטין ברמונים. וממאי דרבנן היא, דילמא רבי יהודה היא? ותהוי נמי רבי יהודה, אימר דשמעת ליה לרבי יהודה יצאו מעצמן, סוחטין לכתחילה מי שמעת ליה? אלא מאי אית לך למימר - כיון דלאו בני סחיטה נינהו - אפילו לכתחילה; אפילו תימא רבנן, כיון דלאו בני סחיטה נינהו - אפילו לכתחילה. שמע מינה: רבנן היא, שמע מינה.

רש"י מסכת שבת דף קמז עמוד ב

בפגעין - פרוני"ש + שזיפים + בלעז, ולהוציא מימיהן לשתות. ובפרישין - קויידוניץ + חבושים+. ובעוזרדין - קורמ"ש + העוזרדים+, דלאו אורחייהו בהכי, ואין כאן משום דש. אבל לא ברמונים - דאורחייהו בהכי. ושל בית מנשיא - היו רגילין לסחוט רמונים בחול, אלמא איכא דסחיט להו, הלכך בשבת אסור. אלא מאי אית לך למימר - לר' יהודה, כיון דלאו בני סחיטה כו', וכי היכי דלר' יהודה שרי לכתחילה מהאי טעמא, מהשתא אפילו תימא רבנן, ושרו ליה מהאי טעמא.

תברותא שבת דף קמז עמוד א

מיהו, רבנן דמודו ליה לרבי יהודה בשאר פירות, שאם הכניסין לאוכלין המשקה היוצא מהן מותר, מנלן? ומשנינן: מצינו כן, בהא דתניא: סוחטין בשבת בפגעין ובפרישין ובעוזרדין, [מיני פירות שאינם עומדים לסחיטה] להוציא את מימיהן ולשתותם. דכיון דלאו אורחייהו בהכי, אין כאן משום מלאכת "דש". אבל לא סוחטים בשבת רמונים. משום דאורחייהו בהכי. וכדמצינו באנשים של בית מנשיא בר מנחם, שהיו סוחטין בחול רמונים. אלמא, שאר פירות שאין דרכם בסחיטה, מותרים בשבת. ודחינן: וממאי דהאי ברייתא כרבנן היא? דלמא כרבי יהודה היא. ושמא רבנן אוסרים אף בשאר פירות. ומשנינן: והא אפילו תהוי נמי הך ברייתא אליבא דרבי יהודה, נמי איכא לאוכוחי מינה לרבנן. אימר דשמעת ליה לרבי יהודה דמתיר בשאר פירות, במשקין שיצאו מהם מעצמן שמעת לה. אבל דסוחטין לכתחילה שאר פירות בשבת, מי שמעת ליה דאמר כן? אלא מאי אית לך למימר, כיון דפירות אלו לאו בני סחיטה נינהו, מותר אפילו לסוחטן לכתחילה. והרי לענין סחיטה לכתחילה, לא מצינו דפליגי רבנן ארבי יהודה. ואם כן, אפילו תימא רבנן, כיון דלאו בני סחיטה נינהו, מותר לסוחטן אפילו לכתחילה. ושמע מינה דהך ברייתא שמתירה לכתחילה לסחוט פגעין פרישין ועוזרדין, נמי כרבנן היא. ומסקינן: שמע מינה.

מהברייתא מוכח שאין כלל איסור לסחוט פירות שלא מקובל לסחטם. אם כך, אין טעם לגזור איסור על המיץ היוצא מהם שמא יסחט, שהרי מותר לסחוט פירות שכאלה בשבת!
כאמור, מוסכם שהגזירה נגזרה על זיתים וענבים. לזיתים וענבים יש מעמד מיוחד ביחס לאיסור הסחיטה –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמה עמוד א

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: דבר תורה - אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד. וכן תני דבי מנשה: דבר תורה - אינו חייב אלא על דריסת זיתים וענבים בלבד

כלומר – מדאורייתא אסור לסחוט זיתים וענבים בלבד. מוסכם שחז"ל אסרו ליהנות מהיוצא מהם בשבת (גם ללא סחיטה פעילה).

תותים ורימונים (בהמשך נגדיר במה ייחודם) אסור לסחוט מדרבנן. חלקו התנאים אם חז"ל גזרו הנאה מהיוצא מהם בשבת, אם מראש דעת האדם הייתה לאכול אותם, ולא לשתות את הנחל שבהם. מותר לסחוט פגעין פרישים ועוזרדים, וכמובן שאין טעם לגזור איסור הנאה מהיוצא מהם בשבת. רוב השיעור יעסוק בבירור הגדרים של שלושת אלה –

- א. במה "זכו" הזיתים והענבים, שרק סחיטתם היא איסור דאורייתא?
- ב. מה מוגדר כ"רגילות" מספיקה בכדי שסחיטתם תיאסר, כתותים ורימונים?
- ג. מדוע מותר לסחוט פרישין ועוזרדין?

ייחודיותם של זיתים וענבים

מדוע איסור הסחיטה מדאורייתא נאמר רק על זיתים וענבים? ראינו לעיל את דברי רש"י –

רש"י מסכת שבת דף קמה עמוד א

דבר תורה - כלומר: אסרה תורה מלאכה, ודריכת זיתים וענבים הוא דהויא מלאכה, אבל שאר דריכות - לאו אורחייהו בהכי, ולא מלאכה נינהו

רש"י אומר שסחיטת פירות אחרים איננה מלאכה, מכיוון שלא מקובל לסחוט אותם. (יש מקום לדקדק יותר בדברי רש"י. רש"י אינו מתמקד בתוצר, אלא במלאכה – דריכת זיתים וענבים היא מלאכה, ודריכת פירות אחרים איננה. להערה זו יהיו השלכות בהמשך הלימוד).

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמה עמוד א

דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד, משום דרובן למשקין, והלכך כשסוחטן הוה ליה כדש, אבל שאר פירות, רובן לאכילה הן עומדין, ואפילו יהיב דעתיה וסחיט, בטלה דעתו אצל רוב העולם, ואפילו צריך לו – לא חשיב משקה, אלא אוכל

איסור הסחיטה הוא הפקת הנחל מהפרי. הרשב"א מבאר שאיסור דאורייתא של סחיטה הוא רק בפירות שרובם נועדו מראש להפקת הנחל-משקה. לכן הוא חל על זיתים וענבים בלבד. אמנם יש פירות אחרים שעשויים להפיק מהם נחל, אך גידולם נועד בעיקר לייצור הפרי-האוכל, ולא הנחל שבהם (מיץ, שמן וכדו'). לכן, גם כאשר סוחטים אותם, ההלכה מזהה את המשקה היוצא מהם כאוכל, ולא כנחל (משקה), ואין בכך איסור דאורייתא.¹

(בהמשך נרחיב בהגדרה זו, על הגדרת הנחל המופק כאוכל)

על פי זה, לפי הרשב"א יהיה מדויק יותר לומר שסחיטת כל פרי שרוב גידולו נועד לשימוש במשקה שבו הוא איסור דאורייתא. בזמן חז"ל זיתים וענבים היו ייחודיים מבחינה זו, אך בזמנים אחרים בהחלט יתכן שפירות אחרים ייכללו בהגדרה זו. הרף גבוה – רק פירות שאכן מגדלים את רובם לצורך משקה ולא למאכל (שימו לב שהרשב"א אינו אומר שאינו נורמלי לסחוט פירות אחרים, אלא שרובם נועדו לסחיטה. זהו רף גבוה משמעותית מהרף של פירות שדרכם של אנשים לסחוט אותם), אך אין מניעה עקרונית שיהיו פירות נוספים שייכללו בהגדרה זו.

ברם, הרמב"ם פוסק בצורה פשוטה שאין איסור דאורייתא לסחוט אלא זיתים וענבים בלבד –

רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה י

הסוחט את הפירות להוציא מימיהן חייב משום מפרק, ואינו חייב עד שיהיה במשקין שסחט כגרוגרת, ואין חייבים מן התורה אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד

דרכו של הרמב"ם להגדיר את הכלל המייחד את הדוגמא המובאת בגמרא. משלא עשה כך, אלא פירט שהאיסור נאמר על זיתים וענבים בדווקא, לכאורה עולה שאיסור תורה של סחיטת פירות הוא אכן על זיתים וענבים בלבד. מדוע? מלשון הר"ן ניתן למצוא רמז לתשובה –

הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף סא עמוד א

אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד וכדאמרין לקמן אבל שאר פירות היוצא מהן לא חשיב משקה להתחייב עליו

הר"ן אומר שהמיץ היוצא מפירות אחרים אינו נחשב למשקה. מדוע? ערוך השולחן מבאר שזה כלל רחב יותר, הנוגע בהלכות רבות (הפרי מגדים, אשל אברהם פתיחה לסימן שכ, מבאר באופן דומה) –

ערוך השולחן אורח חיים סימן שכ סעיף י

... שנינו בפרק י"א משנה ג דתרומות: כל הפירות אין משנין אותן מברייתן בתרומה ובמעשר שני אלא זיתים וענבים בלבד, אין סופגין משום ערלה וכו' ואין מביאים ביכורים משקה, אלא היוצא מזיתים וענבים, ואין מטמא משום משקה וכו' ואין מקריבין על גבי המזבח אלא היוצא מן הזיתים והענבים ע"ש. אמנם תותים ורמונים, כיון שדרכן של בני אדם לסוחטן, אסורין בסחיטה מדרבנן, גזירה משום זיתים וענבים. ושאר כל הפירות מותר לכתחלה לסוחטן, לפי שאין דרך לסוחטן כלל

כלומר, התורה מזהה את המשקה היוצא מן הזיתים והענבים בלבד. יתכן ואנשים ייצרו מיצי פירות אחרים. אך המשקה שהתורה מזהה כמשקה היוצא מן הפרי הוא המשקה המופק מהזיתים והענבים – שמן ויין, בלבד.

לכאורה שורשו של העניין קשור לאופי המיוחד של המשקה היוצא מהזיתים והענבים. סחיטת תות, רימון או תפוז, תניב מיץ הזה לפרי עצמו. אך כאשר סוחטים ענבים, התוצר המבוקש הוא יין. כאשר סוחטים זיתים, התוצר המבוקש הוא שמן הזית. נוצר כאן תוצר החדש ושונה מהפרי עצמו. לא בכדי התורה מייחסת חשיבות נפרדת ושונה ל"תירוש ויצהר" – היין והשמן. הם אינם "מיץ הפרי", אלא תוצר עם מעמד עצמאי השונה

¹ הפמ"ג משבצות זהב סימן שכ אות א מבאר כך את המחלוקת. יש לציין שבאגלי טל מלאכת דש ס"ק טז מבאר שכוונת רש"י היא שמכיוון שאנשים לא רגילים לסחוט את הפירות הללו, אין לנוזל שבהם שם "משקה". לפי הבנה זו, רש"י והרשב"א אינם חולקים

מהפרי. חלק מחשיבות היא בכך שהאדם לקח את מוצר הגלם, וייצר ממנו דבר חדש ושונה. שביתת השבת הולך עם זה צעד נוסף ואומר שבזה האדם הביא את הזיתים והענבים ליעודם –

שביתת השבת כללי מלאכת דש אות ב

על פי זה נבין דברי רב ושמואל דלא אסרה תורה אלא סחיטת זיתים וענבים בלבד, והטעם דסחיטה היא תולדה דדש ... אם כן צריך למעליותא דדש, שיביאו לתכליתו. וזה דווקא בזיתים וענבים בלבד, שהביאו לתכליתו שנברא לזה, והיינו השמן והיין שהוא חשוב טפי מתחילה שהיה בתוך הפרי ... מה שאין כן בשאר פירות

חשיבות נוספת נובעת מהשימוש הייחודי בפירות אלו בבית המקדש. באגלי טל (דבריו מובאים בהרחבות) מבאר כי כל מלאכות שבת נלמדו ממלאכת המשכן, ומלאכת סחיטת הפירות נלמדה מהשימוש בבית המקדש בשמן הזית וביין ששימשו להכנת המנחות.

❖ הרחבות – השימוש בזיתים וענבים במקדש – דברי האגלי טל

החזון איש דוחה את הגישה הזאת –

חזון איש אורח חיים סימן נה אות ד

נראה דלענין חיוב שבת אינו תלוי בדין משקין לענין טומאה והכשר, אלא כל שבני אדם נהנין מן המשקין כמו שהורגלו בתשמיש משקין כשמפריד את המשקה מן האוכל חייל עלה שם מפרק

החזון איש אומר שגדר איסור סחיטה תלוי בכך שאנשים מתייחסים למשקה היוצא כמשקה שמקובל לשתות. הגדרת התורה למשקה בהקשרים הלכתיים אחרים איננה משפיעה על גדרם ביחס להלכות שבת.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ סעיף א

זיתים וענבים, אסור לסחטן; ואם יצאו מעצמן, אסורים, אפילו לא היו עומדים אלא לאכילה. ותותים ורמונים, אסור לסחטן; ואם יצאו מעצמן, אם עומדים לאכילה, מותר; ואם עומדים למשקים, אסור. ושאר כל הפירות, מותר לסחטן וזמקום שנהגו לסחוט איזה פירות לשתות מימיו מחמת למא או תענוג. דינו כותים ורמונים: אבל אם נהגו לסחוט לרפואה לדו. אין לחזק

לכאורה מסתימת הלשון בשו"ע, ומלשון הרמ"א, משמע נגד החזון איש. השו"ע סתם וכתב את הדין אודות זיתים וענבים בלבד, כלשון הרמב"ם. הרמ"א אומר שגם אם יתרגלו לסחוט פירות אחרים, לעולם דינם לא יהיה יותר מדינם של תותים ורימונים². אך חשוב לזכור שגם סחיטת יתר הפירות שרגילים לסחטם אסורה מדרבנן, כפי שברור מהסוגיה ומוסכם בפוסקים. כך פוסק גם בשש"כ (מהדורה תשלט פרק ה הערה טז), וכפי שמסכם בפסקי תשובות –

פסקי תשובות אורח חיים סימן שכ אות ב

כל סוגי פירות הדר (תפוזים, אשכוליות, וכיוצא בזה), חל עליהם איסור סחיטה בהחלט, אמנם הגם שרוב יבול פירות אלו הולך לסחיטה, אעפ"כ הסכימו גדולי הפוסקים שאינו דומה לזיתים וענבים שאיסור סחיטתן מן התורה חשוב להזכיר! אמנם איסור דאורייתא יש בסחיטת זיתים וענבים בלבד. אך סחיטת כל פרי שמקובל לסחטו אסורה מדרבנן!

לסיכום:

במשנה (מסכת שבת פרק כב משנה א) מפורש איסור סחיטת פירות בכדי להפיק משקה. ישנה גם גזירה האוסרת ליהנות מהמשקה שהופק בשבת. חכמים ורבי יהודה חלוקים אם גזירה זו חלה על משקה שזב מאליו. בגמרא (מסכת שבת דף קמג ע"ב) מבואר שהמחלוקת עוד יותר מצומצמת, ומחלוקתם היא בתותים ורימונים (דהיינו, פירות שאנשים רגילים להפיק מהם משקה) בלבד. אין מחלוקת שמותר להשתמש במשקה היוצא מפירות שאנשים אינם רגילים להפיק, מפני שאין איסור לסחטם בשבת. ואין מחלוקת שאסור ליהנות מהמשקה היוצא מענבים וזיתים, מכיוון שרק סחיטת אלה היא איסור דאורייתא של דש.

במה נתייחדו הזיתים והענבים?

הרשב"א מבאר שרוב הפירות נועדו לאכילה, ולעתים בוחרים לסחוט אותם. אך רוב מכריע של הזיתים וענבים נקטפים לצורך הפקת המשקה (היין והשמן).

מדבריו עולה לכאורה שאם ימצא זן נוסף שנקטף בעיקר לצורך הפקת הנוזל שבו, אף סחיטתו תאסר מדאורייתא.

² כך מדייק בשו"ת מגדנות אליהו חלק ב סימן קד

ברם, הרמב"ם פוסק שרק סחיטת זיתים וענבים אסורה מדאורייתא. לכאורה משמע שהוא חולק על הרשב"א, שכן לשיטתו אין מקום להכליל פירות נוספים באיסור זה.

אם כן, עולה השאלה – מדוע?

ערוך השולחן מראה שבכל התורה לייין ושמן זית יש ייחודיות – בהקשר של משקה לעניין טומאה, הבאת ביכורים, הקרבה על המזבח, ועוד. גם האגלי טל, הבוחן מהו שורשה של כל מלאכה במשכן, מחבר את הסחיטה לייין והשמן ששימשו במלאכת המשכן. שביתת השבת לומד מזה שייעודם ותכלית בריאתם של הענבים והזיתים הוא הפקת היין והשמן. לכן סחיטתם היא הבאתם למצבם האידיאלי. זאת לעומת פירות אחרים, שניתן לייצר מהם משקה, אך אין בכך בהכרח שיפור אובייקטיבי.

ניתן לחדד שביין ושמן זית, המשקה הבסיסי המופק מהם שונה מהותית מהפרי. זאת לעומת פירות אחרים, שסחיטתם מפיקה את משקה הפרי עצמו, אך הוא איננו שונה מהותית מהפרי.

החזון איש מתנגד עקרונית ומהותית לכל הכיוון הזה. הוא מתעקש שדיני סחיטת הפירות קשור להנאת אנשים מהמשקה המופק, ואין להסיק מדיני שאר התורה לגדרי סחיטת פירות.

להלכה, בשו"ע נראה שמבחינה בין זיתים וענבים ויתר הפירות, כדברי הרמב"ם. ברם חשוב לזכור שכל פרי שרגילים להפיק ממנו מיץ – פירות הדורים וכדו' – סחיטתם אסורה מדרבנן!

גדר רגילות הסחיטה

כאמור, סחיטת זיתים וענבים אסורה מן התורה. חז"ל גזרו איסור על סחיטת פירות אחרים שאנשים רגילים לסחטם. כיצד נגדיר אם סחיטת פרי מסוים נחשבת מקובלת דיה מבחינת ההלכה?
כראיה לכך שמקובל לסחוט רימונים, הברייתא הזכירה את המנהג של בית מנשיא בר מנחם –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמז עמוד ב

של בית מנשיא בר מנחם היו סוחטין ברמונים.... אמר רב נחמן: הלכה כשל בית מנשיא בר מנחם. אמר ליה רבא לרב נחמן: מנשיא בן מנחם תנא הוא? וכי תימא הלכה כי האי תנא דסבר לה כשל מנשיא בן מנחם, ומשום דסבר כמנשיא בן מנחם הלכה כמותו? מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא? - אין, דתנן: המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר: קדש, וחכמים אומרים: אינו מקדש אלא דבר שכמוהו מקיימין. ואמר רבי חנינא: מאי טעמא דרבי אליעזר - שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם. מידי איריא; דערביא - אתרא, הכא - בטלה דעתו אצל כל אדם! - אלא, היינו טעמא כדרב חסדא... כיון דאחשבינהו הוה להו משקה, הכא נמי, כיון דאחשבינהו - הוה להו משקה

רב נחמן קובע להלכה שאסור לסחוט רימונים, מכיוון שבית מנשיא היו סוחטים רימונים. רבא שואל – וכי דיינו שמשפחה אחת תסחט פרי מסוים בכדי שפרי זה יוגדר כפרי שרגילים לסחטו? הגמרא מציעה שני תירוצים –

א. כן. מנהג חזק ומקובל, אפילו במקום ובמשפחה מסוימים, מספיק בכדי שההלכה תכיר בו.

ב. מי שמתייחס למיץ של הרימונים כמשקה (ולא כפרי שנזל), מתייחס לסחיטתו כסחיטת מיץ, האסורה מדרבנן. כלומר – אין צורך בהגדרה אובייקטיבית של פרי שרגילים לסחטו. מי שרגיל לסחוט את הפרי הזה מתייחס לסחיטה זו כפעולת סחיטה, ולכן זה אסור³.

באמצע הדיון, מובאת הנורמה⁴ של אנשי ערביא, לקיים את הקוצים בכדי להאכיל את הגמלים. הגמרא אומרת שאין להשוות בין התנהלות מקומית לבין התנהלות משפחתית. גם אם התנהלות מקומית עשויה להיתפס כנורמה המשפיעה על ההלכה (לדוגמא – מגדירה גידול צמח מסוים, שאין רגילות לגדלו, כהתנהגות סבירה), התנהלות פרטית או משפחתית איננה יכולה להשפיע כן!

נשים לב למהלך הגמרא – במשנה נחלקו חכמים ורבי אליעזר אם גידול הקוצים בכרם אוסר את הגפנים. הלכה זו תלויה בשאלה אם גידול הקוצים זו פעולה רגילה או משונה. רבי אליעזר אומר שפעולה זו איננה משונה, שהרי בערביא עושים כך. הגמרא אומרת שאפילו רבי אליעזר מתבסס על התנהלות מקומית, ולא משפחתית-פרטית. לפי חכמים, האומרים שגידול קוצים איננו נחשב להתנהלות רגילה, אפילו נורמה מקומית איננה מספיקה בכדי להגדיר פעולה כנורמטיבית.

הגמרא ביקשה להביא ראייה שישנה דעה תנאים המתבססת על התנהלות מקומית, בכדי להכריע הלכה. הגמרא דוחה את הראיה ואומרת שאפילו השיטה הזאת לא הייתה מתבססת על התנהלות משפחתית-פרטית. מהדיון לא מוכח שהלכה כרבי אליעזר או כחכמים. אנו נשוב לנקודה זו בהמשך.

³ כמובן שזה יעורר שאלה – האם גמרא זו חולקת על ההיתר לסחוט עוזרדין? נקודה זו תתברר בהמשך.

⁴ הדיון איננו במנהגי מקום המחייבים על פי ההלכה, אלא בהתנהלות ונורמה, המגדירים מהי פעולה רגילה ומהו "שינויי", במובן ההלכתי. לכן המינוח כאן מוחלף בהתאם.

דיון מקביל מופיע בהקשר של דרכי הוצאה מרשות לרשות –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף צב עמוד א

אמר רב משום רבי חייה: המוציא משאוי בשבת על ראשו - חייב חטאת, שכן אנשי הוצל עושין כן. ואנשי הוצל רובא דעלמא? אלא, אי איתמר הכי איתמר: אמר רב משום רבי חייה: אחד מבני הוצל שהוציא משוי על ראשו בשבת - חייב, שכן בני עירו עושין כן. - ותיבטל דעתו אצל כל אדם! אלא, אי איתמר הכי איתמר: המוציא משוי על ראשו - פטור. ואם תימצא לומר: אנשי הוצל עושין כן - בטלה דעתן אצל כל אדם

מסקנת הגמרא היא שחרף זאת שאנשי הוצל נושאים משאות על ראשיהם, מכיוון שנשיאת משאות באופן זה איננה מקובלת, גם אלו הבוחרים לנהוג כך - בטלה דעתם אצל כל אדם.
במה זה שונה מאנשי ערביא, הרגילים לקיים את הקוצים בשביל הגמלים, ובית מנשיא, הסוחטים רימונים?

תוספות מסכת שבת דף צב עמוד ב

משמע דעל אתרא נמי אמר דבטלה דעתן ... וקשה דבפי' חבית (לקמן קמד:) גבי של בית מנשיא היו סוחטים ברמונים, ופריך: בית מנשיא הוא רובא דעלמא? ומשני: אין, דהתנן: המקיים קוצים בכרם כו' שכן בערביא מקיימין קוצים לגמליהן. ופריך מי דמי? ערביא אתרא הוא, הכא בטלה דעתו אצל כל אדם? וי"ל דהתם חשוב מנהג ערביא, דלכל העולם נמי, אם היה להם רוב גמלים, הווי נמי מקיימי. אבל בית מנשיא, דחד גברא, בטלה דעתו, אף על גב דלכל העולם אם היה להם רמונים הרבה היו סוחטין

שאלת המבחן לפי בעלי התוספות היא - מדוע הנורמה הנהוגה במקום מסוים לא התקבלה בשאר העולם? לכאורה יש שתי אפשרויות להסביר את החריגה - א. האנשים במקום פלוני בחרו בחירה חריגה, ואין ללמוד מהם. ב. האנשים במקום פלוני בחרו בחירה המתאימה רק למצבם הייחודי.
בהוצל אין מצב ייחודי הגורם לבחירה החריגה. לכל בני האדם יש ראשים. רוב בני האדם בוחרים שלא לנצל אותם לנשיאת משאות. לכן אנשי הוצל נחשבים כחריגים, והתנהלותם איננה משפיעה על הגדרת ההלכה. לעומת זאת, הצורך בקוצים בערביא הוא ייחודי, מכיוון שיש להם גמלים רבים. גידול הקוצים בשאר העולם הוא פחות מקובל מפני שאין להם גמלים. אנשי ערביא אינם אנשים חריגים, אלא הצורך שלהם הוא החריג. כל אדם במצבם היה פועל בצורה דומה. לעומת זאת, רוב האנשים בעולם נמצאים במצב של אנשי הוצל (יש להם ראשים), ובוחרים בנורמה שונה (לא לשאת משאות בעזרתו). לכן בטלה דעתם.
הריטב"א מחלק באופן דומה, אך מציע קטגוריה שלישית -

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף צב עמוד ב

והנכון דכל שהוא מנהג משונה לכל העולם, ומפני שהוא משונה לא היו נוהגים כן, כגון הא דהוצל, אף לדידהו לא מהני מנהגא, ובטלה דעתם אצל כל אדם
וכשהמנהג אינו משונה, והיו ראויים לנהוג בו שאר מקומות, ואין נוהגים בו מפני שלא רצו לנהוג כן, מהני מנהגא למקום שנוהגים בו לבד
אבל היכא שמה שאין נוהגים בו כן בשאר מקומות אינו אלא מפני שאינם צריכים, ודאי מהני מנהגם לכל העולם, והיינו ההיא דקוצים בכרם שמקיימים בערביא שיש להם גמלים לרוב ואין נוהגים כן בשאר מקומות מפני שאין להם גמלים לרוב, והיינו דאמרינן מי דמי ערביא אתרא, כלומר אתרא דגמלי

התנהלות שאיננה מקובלת מפאת היותה משונה - איננה משפיעה על גדרי ההלכה.
התנהלות המקובלת במקום מסוים, ואיננה מקובלת במקומות אחרים מפני בחירה (ענייני טעם וריח) זו התנהלות שתשפיע על ההלכה במקום בו היא מקובלת, ולא ביתר המקומות.⁵
התנהלות המקובלת במקום מסוים בשל צורך ייחודי באותו המקום, וכל אדם היה מתנהל כך אילו צורך זה היה קיים אצלו זו התנהלות המשפיעה על ההלכה בכל מקום.

⁵ הלומד עשוי לתמוה - אם התנהלות מסוימת סבירה, מדוע שהיא לא תיהפך למקובלת? לכאורה הסיבות שלא להתנהל כמו ההתנהלות של העיר הסמוכה הן אחת משתיים, כמו שכתבו בעלי התוספות - א. ההתנהלות הזו משונה. ב. ההתנהלות נורמלית, אך רק במסגרת הנסיבות של העיר הסמוכה. מהי האפשרות השלישית שהריטב"א מעלה?
משל לדבר הוא אופנה. אדם שירכיב משקפיים שנחשבו אופנתיים מאוד לפני עשור יגלה שכיום משקפיים אלו אינם אופנתיים. משפט זה יהיה נכון גם בעוד עשור. קשה לומר שבני האדם לפני עשור היו משונים, וכן שבעוד עשור יתברר למפרע שכולנו משונים. גם ברור שאופנת המשקפיים איננה משקפת צורך ייחודי שנוצר בזמנים שונים. האופנות משתנות בגלל החלטות של אנשים, לא בגלל צורך שמתעורר, ולא מתוך תובנה שמה שקדם הוא משונה (אובייקטיבית).
אם בערים סמוכות יתפתחו אופנות שונות, לפי הריטב"א, האופנה שבכל עיר תשפיע על ההלכה במקום זה. היא לא בטלה (מפני שהיא איננה שטות), אך היא איננה מחייבת את יתר האנשים (מפני שאנשים אחרים בוחרים אחרת).

נראה שהרמב"ם מקבל את הביאור הזה בדברי רבי אליעזר, אך פסק כחכמים –

רמב"ם הלכות כלאים פרק ה הלכה יח

הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזורעו, אף על פי שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה, הרי זה לא קדש, עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום, כיצד המקיים קוצים בכרם בערב, שרוצים בקוצים לגמליהם, הרי זה קדש

כסף משנה הלכות כלאים פרק ה הלכה יח

מפרש בירושלמי בפ"ק רבנן אמרין מקום שמקיימין אותם אסורים ומקום שאין מקיימין אותם מותרים. מאי טעמא דר' אליעזר? מכיון שמקיימין אותם במקום אחד, נאסור מינן בכל מקום שהוא ... וידוע דהלכה כחכמים

מה מסקנת הראשונים הללו ביחס לדיון שלנו?

הגמרא מבארת שההבדל בין השפעת סחיטת הרימונים של בית מנשיא והקוצים של ערביא על ההלכה הוא בכך שבערביא מדובר במנהג מקומי, ואילו בית מנשיא זהו מנהג פרטי-משפחתי. בכדי שזה יהיה הקריטריון היחיד להבחין בין אלו, בעלי התוספות מבארים שמבחינת הנורמליות אין הבדל בין המנהגים –

תוספות מסכת שבת דף צב עמוד ב

בית מנשיא, דחד גברא, בטלה דעתו, אף על גב דלכל העולם אם היה להם רמונים הרבה היו סוחטין

דרכם של בית מנשיא איננה מקובלת בשל מיעוט הרימונים אצל רוב העם, ולא מתוך כך שפעולה זו משונה. הבית יוסף פוסק שאם מקובל לסחוט את הפרי במקום מסוים, אסור לסחוט אותו במקומות אחרים –

בית יוסף אורח חיים סימן שכ

אפילו אם רובא דעלמא אין נוהגין לסחוט אותו פרי למימיו, אם נודע לנו שבשום מקום סוחטין אותו למימיו, אסור לסחוט, כדאשכחן ברימונים שלא היו נוהגים לסחוט, ואפילו הכי אסרו משום דבית מנשיא. ואפילו מאן דאקשי "ומנשיא הוי רובא דעלמא?" לא אקשי הכי אלא משום דכיון דיחידא הוא בטלה דעתו, אבל אם היה מנהג מקום אחד לסחוט, הוה ניחא ליה דניחוש להם, וכדחיישינן למנהג ערביא גבי מקיים קוצים בכרם

המגן אברהם מקשה על דבריו – לכאורה דבריו בבית יוסף סותרים את דבריו בכסף משנה!

מגן אברהם סימן שכ ס"ק א

דברי הרב"י תמוהין, דהא שקלא וטריא בגמרא אליבא דר"א ואנן קי"ל כחכמים כמ"ש בי"ד סי' רצ"ו סי"ד דדוקא באותו מקום שמקיימין קוצים אסור לקיימן, ובשאר מקומות שרי, אם כן הכי נמי הדין כן!

הדגשנו לעיל שקושיית הגמרא הייתה **שאפילו** רבי אליעזר לא היה מסיק מנורמה משפחתית-פרטית, אלא רק ממנהג מקומי, אך למעשה אנו פוסקים כחכמים, ואפילו לא מסיקים מהתנהלות משפחתית-פרטית! כך פוסק הרמ"א –

הגהת הרמ"א על השולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ סעיף א

ובמקום שנהגו לסחוט לזיה פירות לשמות מימיו מחמת למא או תענוג, דינו כסתים ורימונים מלשון הרמ"א משמע שהאיסור הוא רק באותו המקום, ולא בשאר העולם. המגן אברהם משבח את דבריו –

מגן אברהם סימן שכ ס"ק א

כתב רמ"א ובמקום כו' משמע דבאותו מקום אסור דבשאר מקומות שרי ... וני"ל דמשה אמת ותורתו אמת

אם כך, דברי רבי אליעזר דחויים מן ההלכה, ואין להסיק מנוהל מקומי. אך כזכור, בבחינת הסיקו מדרכם של בית מנשיא!

מכל מקום בגמרא איתא בהדיא שבית מנשיא לא היה מקום אלא חד גברא ואם כן למה אסור לסחוט רימונים?... אם כן צריך לומר דר"ח הכי קאמר – כיון דמקצת בני אדם סוחטין אותן, והוא אחשבינהו גם כן, הוה ליה משקה

מסקנת הגמרא היא שדעת הסוחט היא שנותנת לנחל שהופק שם משקה.

אך יש שתי בעיות בהצבת הקריטריון של דעת הסוחט כקריטריון בפני עצמו. ראשית, האם הסוחט עורדין ופרישין אינו מתכוון לסחוט את המשקה מהם? את הנקודה הזו נברר עוד בהמשך. שנית – אם הכל תלוי בדעת הסוחט בלבד, מדוע יש צורך להזכיר את דרכם של בית מנשיא? לפי מסקנת הגמרא, כוונת הסוחט הופכת את הפעולה לתולדת מלאכת דש, האסורה, בין אם אחרים סוחטים ובין אם לאו! למיקוד השאלה – אם הקריטריון לאיסור הוא כוונת הסוחט, במה שונים הפגעים והפרישין מהתותים והרימונים, ומה הועילו חכמים בכך שהזכירו את דרכם של בית מנשיא?

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמד עמוד ב

הכא נמי כיון דסחיט להו אחשביניהו והוה ליה משקה. וא"ת אם כן פגיעין ועוזרדין נמי לא יסחוט והיכי שרי להו תנא דברייתא, דהא התם נמי כיון דסחיט להו אחשביניהו והוה ליה משקה!?! ... תותים ורימונים וכבשין סתמן לאו למשקה, הא בשסחטן אחשביניהו והוה ליה משקה כיון דאיכא קצת בני אדם דסחיט להו כבית מנשיא, אבל פגיעין ועוזרדין, שאין דרכן של בני אדם לסוחטן, אפילו סחיט להו האי בטלה דעתו אצל כל אדם

אדם הבוחר לסחוט פרישין ועוזרדין בשביל להפיק את המשקה מהן מבצע פעולה משונה, ובטלה דעתו אצל כל אדם, למרות שכוונתו להפיק את המשקה. אך אם קיימים אנשים הרגילים להפיק את המשקה מהפירות הללו, אזי כוונתו למשקה איננה 'בטלה אצל כל אדם', אלא היא האסורה. (האם ביטול דעתו ביחס לרוב בני האדם מתירה את הפעולה לגמרי? על כך נעמוד בהמשך).
 כך מכריע המגן אברהם –

מגן אברהם סימן שכ ס"ק א

על כרחנו טעמא דאחשביניהו לחוד לא מהני אם לא שמקצת בני אדם סוחטין אותו גם כן, ואפילו אינן עיר שלימה. ודווקא בענין שאם היה לכל העולם פירות הרבה כאלו היו סוחטין אותו, אבל בלאו הכי, אפילו בחד מקום אמרינן בטלה דעתו, ולכן בשאר פירות שרי

מצד אחד, דעת הסוחט משפיעה על הגדרת הנחל כמשקה. מצד שני, סחיטת דבר שאינו מקובל נחשבת "בטלה דעתו אצל כל אדם". כיצד יוכרע אם הסחיטה המסוימת היא "בטלה דעתו" או שדעתו קובעת? לכך המג"א מאמץ את הגדרת בעלי התוספות. אמנם היא נאמרה בכדי להגדיר את דברי רבי אליעזר, אך היא תסייע לנו להכריע אם דעת האדם בטלה אצל כל אדם, או שניתן לראות בה התנהלות סבירה, ואזי דעתו תכריע שהנחל שהופק הוא משקה. ברם, לכאורה מסקנת המגן אברהם נוגדת את פסיקת הרמ"א. כזכור, הרמ"א פוסק שדרך ההתנהלות המקומית משפיעה רק על אותו המקום. מדברי המג"א עולה שהיא בהחלט עשויה להשפיע על כל מקום אחר! לאור זאת, הביאור הלכה חולק על דבריו, ואומר שהקריטריון היחיד הוא "אחשביניהו" –

ביאור הלכה סימן שכ ד"ה *ובמקום

עיקר דינא דהמ"א אינו ברור, דאפשר דלפי המסקנא דאחשביניהו תו לא צריכינן לכל זה ... מדברי הרמב"ם שכתב דטעמא דתותים ורימונים הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם כזיתים וענבים משמע דמטעם זה בלחוד יש לאסור בכל מקום והיינו כיון שהוא חשבן וסחטן לשם משקה ועכ"פ בזה המקום שנהגו לסחוט בודאי אין להקל בכל גוויי וכן משמע מסתימת הרמ"א

פוסקים אחרים מבארים כיצד דברי דברי המג"א מתיישבים עם דברי הרמ"א. את דבריהם תמצאו בהרחבות.

❖ הרחבות – האם המגן אברהם למעשה חולק על הרמ"א?

לסיכום:

למדנו שסחיטת זיתים וענבים אסורה מדאורייתא, וסחיטת פירות "שרגילים לסחטם" אסורה מדרבנן. כיצד מוגדרת "רגילות" הסחיטה?

הברייתא (שבת דף קמד ע"ב) מביאה את דרכם של בית מנשיא כדוגמא לאנשים שסחטו רימונים. הגמרא תמהה על ראייה זו – וכי אם משפחה אחת סוחטת רימונים, זה מוגדר כ"רגילות"? הגמרא מציעה להשוות את זה לשיטת רבי אליעזר, האומר שגידול קוצים בערביא היא התנהלות רגילה, ולכן גידול קוצים בסמוך לענבים אוסר את הענבים, כדין כלאי הכרם. הגמרא דוחה את ההשוואה, שכן שם מדובר על התנהלות מקומית, ואילו בית מנשיא זו התנהלות משפחתית-פרטית! לכן הגמרא מסיקה שדעת האדם היא המקנה משמעות של משקה למה שנסחט.

בדף צב ע"א במסכת שבת יש דיון דומה לגבי הוצאה מרשות לרשות. בהוצל נהגו לטלטל חפצים על הראש. ברם מסקנת הגמרא היא שאפילו בהוצל טלטול על הראש איננו נחשב טלטול המחייב משום מלאכת הוצאה, מפני שזהו מעשה משונה מדי. במה זה שונה מאנשי ערביא, הרגילים לגדל קוצים?

בעלי התוספות מבארים שזה תלוי בשאלה מדוע הרגל מקומי לא התקבל במקומות אחרים. אם הסיבה לכך היא מפני שההרגל של אותו המקום הוא משונה, זהו הרגל שלא ישפיע על ההלכה במקומות אחרים. אך אם שאר העולם היו מתנהלים באופן דומה תחת אותם התנאים, הרי שהתנהלות זו רגילה לאור הנסיבות, ולכן אין לראות בכך התנהלות משונה. הריטב"א מעיר שישנה קטגוריה שלישית. יתכן שישנה אופנה מקומית. התקבלותה במקומות אחרים תלויה באופנה. היא איננה משונה אובייקטיבית, וגם לא תלויה במציאות המקומית, אלא בהחלטה אופנתית, העשויה להשתנות בכל מקום ובכל זמן. במצב זה, באותו המקום דרך זו תיחשב דרך רגילה, אך ביתר העולם לא.

הרמב"ם בהלכות כלאיים פוסק כחכמים, שבערב קוצים ייחשבו כלאיים, ולא בשאר העולם. כלומר, כל דברינו, שדרכם של אנשי ערביא נחשבת סבירה בנסיבות הנתונות, היא רק לפי רבי אליעזר. לפי חכמים, מנהג המקומי ישפיע על אותו המקום בלבד.

הבית יוסף פוסק שאם ידוע שבמקום מסוים סחיטת הפרי מקובלת, הרי שסחיטתו אסורה בכל מקום. ברם המגן אברהם מציין שלכאורה תפיסה זו מבוססת על דברי רבי אליעזר, אך בכסף משנה הבית יוסף מבאר שאין הלכה כמותו! לכן בתחילת דבריו המגן אברהם משבח את דברי הרמ"א. הרמ"א פוסק שנורמה מקוצית משפיעה על ההלכה באותו המקום בלבד.

אך המגן אברהם מציין שאי אפשר לומר כך באופן החלטי. בגמרא למדו מדרכם של בית מנשיא, וזאת מפני שכוונת הסוחט נותנת לנוזל שם משקה.

אך אם כוונת הסוחט היא הקריטריון הרלוונטי היחיד, מדוע צריכים את בית מנשיא? הרשב"א מקשה את הקושיה מהכיוון ההפוך – אם כוונת הסוחט היא הקריטריון היחיד, מדוע מותר לסחוט פרישין ועוזרדין? הרשב"א מבאר שאין די בכך שהאדם מתכוון להפקת משקה. אם משקה זה איננו נחשב משקה בעיני אחרים, כוונתו בטלה אצל כל אדם. אך אם ישנה התנהלות מקובלת, אפילו אצל קבוצה מצומצמת של אנשים, כוונתו איננה בטלה, אלא נותנת שם משקה לנוזל שהופק, ובכך עבר על איסור דרבנן. (האם המשמעות היא שמג"א חולק על הרמ"א? על כך – בהרחבות). הביאור הלכה דוחה את דברי המג"א, שכן מראשונים אחרים משמע שעצם כוונת הסוחט מספיקה בכדי לאסור את הסחיטה.

כמובן שזה יעלה שאלה – אם כך, מדוע מותר לסחוט פגעיין ועוזרדין? אנו נמשיך שאלה זו. ביררנו את החומרה הייחודית בסחיטת זיתים וענבים, אך טרם ביררנו את הקולא הייחודית בסחיטת פגעים ועוזרדין. בדברי רש"י שלמדנו לעיל –

רש"י מסכת שבת דף קמז עמוד ב

ובעוזרדין - דלאו אורחיהו בהכי, ואין כאן משום דש

אך אין די בכך. אמנם אין דרכם בכך, אך מדוע אין בכך איסור דרבנן, כרוב הלכות שבת, בהם אסור לעשות את המלאכות גם בשינוי?

❖ הרחבות – העמקה בשיטת רש"י

בדברי הרשב"א שהבאנו לעיל נאמר שהסוחט את הפגעים והפרישים, בטלה דעתו אצל כל אדם. מדוע זה מתיר את סחיטתם לכתחילה? בכדי להבין את המשך דברי הרשב"א, עלינו להעמיק בגדרי איסור סחיטת פירות על ידי בירור הלכה אחרת –

סחיטה לתוך התבשיל

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמז עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה. אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד: חולב אדם עז לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה. אלמא קסבר: משקה הבא לאוכל - אוכל הוא

רש"י מסכת שבת דף קמז עמוד ב

לתוך הקדרה - של תבשיל לתקנו, דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה, אלא לאוכל, ואין זה דרך פריקתו, והוי כמפריד אוכל מאוכל.

אבל לא לתוך הקערה - דזמנין דלמשקה קאי, ואף על גב דבקערה לא שתי איניש - לא מוכחא מילתא, ואיכא איסור.

חברותא שבת דף קמז עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה של תבשיל, כדי לתקנו. דמוכחא מילתא, דלאו לצורך משקה הוא סוחטו, אלא לצורך תקון התבשיל. ובהכי לא חשיב "מפרק". לפי שאין דרך "מפרק" אלא כשמפריד משקה מאוכל. אבל הכא, הרי הוא כמפריד אוכל מאוכל שהרי המשקה היוצא מן האוכל [הענבים] נבלע בתבשיל ונעשה שוב אוכל. אבל לא יסוחט אשכול ענבים לתוך הקערה שאין בה תבשיל. דמשקה הנמצא בתוך קערה, לפעמים למשקה קאי. ואף על גב דלא שתי איניש מתוך הקערה, מכל מקום לא מוכחא מילתא דלצורך תבשיל עביד. והוי כמפרק משקה מתוך אוכל. אמר רב חסדא: מדברי רבינו [שמואל] נלמד, דחולב אדם עז לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה. שאף חליבה אסורה משום מפרק. אלא, והיינו תולדה ד"דש" שכשהוא חולב לתוך קדרה, הוי כמפריד אוכל מאוכל. ולאו היינו "מפרק", כמבואר. ודייקנן: מדקאמר שמואל "סוחט לתוך הקדרה", אלמא קסבר, משקה העומד להיות בא לתוך אוכל, אוכל הוא.

מהו ההבדל בין סחיטה לתוך תבשיל או לתוך הקדירה?

❖ הרחבות – שיטת רש"י בסחיטה לתוך הקדירה

רי"ף מסכת שבת דף ס עמוד א

פירוש – הקדירה יש בה אוכל, הלכך הוה ליה משקה הבא לאוכל, וכאוכל דמי. והקערה אין בה אוכל, ולפיכך הוה ליה משקה, ואסור

רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה י

מותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך האוכל, שמשקה הבא לאוכל אוכל הוא ונמצא כמפרק אוכל מאוכל, אבל אם סחט לכלי שאין בו אוכל הרי זה דורך וחייב, והחולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמד עמוד ב

הכא שאני שסחטן לתוך הקדירה שיש בה אוכל וקסבר דמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל והוה ליה כמפריד [נ"א: כמפרק] אוכל מתוך אוכל דשרי לכתחלה

הגמרא אומרת ש'משקה הבא לאוכל – אוכל הוא'. הראשונים מבארים שאיסור סחיטת פירות הוא איסור להפיק משקה מאוכל. הפקת אוכל מאוכל מותרת. אין איסור לסחוט את נחל הפרי ישירות לתוך אוכל, מכיוון שהיא איננה מייצרת נחל-משקה העומד בפני עצמו, כמשקה. יש לציין שהיו ראשונים שפסקו נגד דברי שמואל –

רבינו חננאל מסכת שבת דף קמה עמוד א

ר' יוחנן ... ולא הפריש בסחיטתן למימיהן בין קדירה לקערה אלא הכל אסור. דהא סחיטת זיתים וענבים בין לקדירה ובין לקערה למימיהן הוא צריך ... וחייב חטאת. ומתוך אלו הדברים מתברר שאין הלכה לא כשמואל ולא כרב שאומרים סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה

ראיתו של ר"ח תידון בהרחבה שתובא בהמשך. לעת עתה נסתפק בעולה מדבריו – לפי ביאורו את דברי רבי יוחנן, רבי יוחנן חולק על ההיתר לסחוט לתוך הקערה, ולכן אסר.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ סעיף ד

מותר לסחוט אשכול ענבים לתוך קדירה שיש בה תבשיל כדי לתקן האוכל, דהוה ליה משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי; אבל אם אין בה תבשיל אסור

שם סעיף ז

... ולר"ח, כל שהוא צריך למימיהן, חייב חטאת, אפילו סחט לקדירה שיש בה אוכל ולדבריו. הסוחט אשכול לקדירה נמי אסור

משנה ברורה סימן שכ ס"ק ל

אף דכל הפוסקים פליגי על זה, דסבירא ליה דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, כאמור בסעיף ד, והלכה כדבריהם, ולכך הזכיר המחבר דעתם בסתמא, מכל מקום הביא גם כן דעת ר"ח להורות דטוב להחמיר כדבריו, והמחמיר תבא עליו ברכה

הראשונים ביארו את הדין של פגעין ועחדין בעזרת הגדרה ז"ל⁶ –

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמד עמוד ב

הנכון כמו שפירשו בתוספות, דברמונים כיוון דאיכא דסחיט להו, מהניא מחשבתו דאחשבינהו לשוייה משקה, אבל בפגעים ובפרישים בטלה דעתו ומחשבתו, ואין לה דין סחיטה כלל, אלא כמפרד אוכלים בעלמא ואוכלא דאיפרת הוא, וזה דעת רבינו ז"ל שפסק סתם שסוחטין בפגעים ופרישים, וכן עיקר.

ביארנו לעיל כי ביחס לסחיטת הפגעין והפרישין אנו אומרים ש'בטלה דעתו'. האם ניתן להתעלם מכך שבסופו של דבר נחל מופק מהפרי? הראשונים אומרים שכן. האיסור איננו על הפקת נחל מהפרי, אלא על הפקת נחל הנחשב כמשקה. הפקת נחל שאיננו נחשב כמשקה הוא כפירוק אוכל, המותר.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק ה סעיף ג

מותר לסחוט ביד (ולא בכלי המיוחד לכך) לתוך אוכל, כשידוע שרוב המיץ ייספג לתוכו, או אם המיץ בא לתקן את טעם האוכל

⁶ בהמשך דברי הרשב"א שהובאו לעיל הרשב"א כותב דברים דומים.

שם סעיף ז

רצה לתקן את הטעם הטוב של האוכלין על ידי הוספת מיץ – מותר לו לסחוט ביד, ולא בכלי המיוחד לכך, על האוכלין, ואפילו אין המיץ הנסחט נספג בתוכם. והוא שכל המיץ, או לפחות רובו, בא לתיקון האוכלין שימו לב שהשש"כ מתיר את שני הדברים – 1. מיץ שמיד נעשה אוכל, ואינו מקבל מעמד עצמאי של נחל. 2. נחל שנועד לתקן אוכל, גם אם הוא נותר נחל.

סחיטת לימונים

בפסקה האחרונה למדנו שאיסור סחיטת פירות הוא איסור להפיק משקה מהפרי. אם הנחל מופק ישירות לתוך מאכל, הרי שמעולם לא נחשב כמשקה העומד בפני עצמו, אלא כאוכל, ומותר להפיק אוכל מאוכל.

שו"ת הרא"ש כלל כב סימן ב

וששאלת על סחיטת לימוניש, נראה שהם בכלל שאר פירות שמותר לסחוטן, שאין דרך כלל לסחוט לימוניש לצורך משקה אלא לצורך אוכל ומותר לסחוטן בשבת

הרא"ש אומר שיש נחלים המופקים מפירות שבטבעם נועדו להוספה למאכל, ולא לשתייה עצמאית. מיץ הלימון אינו מופק לצורך שתייה בפני עצמו, אלא כדי להוסיף לתבשיל. לכן אין איסור לסחוט לימונים בשבת. האם דברי הרא"ש משתנים כאשר נעשה מקובל יותר לסחוט לימונים, ולסחוט אותם לצורך שתייה (אחרי הוספת מים ואולי גם סוכר)?

הבית יוסף מציין שבימיו נהגו להכין מיץ לימון שכזה בשבת, ומבאר שכוונת הרא"ש הייתה להתיר גם את זה

בית יוסף אורח חיים סימן שכ (לאות ו)

אפשר דלא מיתסר אלא כשותין מי סחיטת הפרי בלא תערובת משקה אחר. אי נמי – דלא מיתסר אלא כשסוחטין מימיו לבד ואחר כך מערבין אותם, אבל אם המנהג לסחוט מימיו לתוך משקה אחר – שרי. ולסחוט לתוך התבשיל בלאו הני טעמי שרי

כמובן שלסחוט לתוך התבשיל מותר. אך הרא"ש מתיר יותר מכך. הבית יוסף מציע שתי אפשרויות – א. מכיוון שאנשים לא שותים את מיץ הלימון בפני עצמו, אינו כתותים ורימונים. ב. סחיטת הלימון לא עמדה לבדה. הלימון נסחט ישירות לתוך המשקה. גם ביאור זה מורכב על גבי זאת שמיץ הלימון לעולם אין שותים לבד, שהרי בדרך כלל סחיטה לתוך משקה אסורה גם היא, ורק סחיטה לתוך אוכל מותרת. השו"ע פוסק כך להלכה –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ סעיף ו

מותר לסחוט לימוניש

לכאורה הנחת ההיתר היא שאנשים אינם סוחטים את הלימונים בכדי להפיק את מיץ הלימון כתוצר עצמאי, אלא רק כתוצר שנועד להוספה לתבשיל או משקה. האם אינו מקובל להפיק את מיץ הלימון כתוצר עצמאי? בימינו ישנו ענף תעשייה שלם המפיק את מיץ הלימון ומשאיר אותו כמות שהוא, בכדי למכור מיץ לימון מוכן לשימוש. האם דברי הרא"ש והשולחן ערוך עדיין תקפים במציאות זו? על פניו, דבר זה תלוי בשאלה מהו ה'תוצר הסופי'. מבחינת היצרן, מיץ הלימון הוא התוצר הסופי. אך מבחינת הצרכן מיץ הלימון הוא תוצר גלם שצריך לעבור שלב נוסף לפני השימוש! כבר לפני כ 500 שנה התלבט הרדב"ז בשאלה זו –

שו"ת רדב"ז חלק א סימן י

איכא למידק דילמא במקומו של הרא"ש ז"ל לא היו עושים מי לימונין, ולפיכך התיר, אבל במצרים, שעושים מהם משקה וממלאים ממנו חביות ומוליכין למכור במקומות אחרים, הרי הוא כמי תותים ורמונים של בית מנשיא שהיו סוחטין מהם אפילו בחול להוציא מהם משקה ומשום הכי אסרו לסחוט אותם בכל מקום בשבת! ומפני קושיא זו למדתי לסחוט הלימונין על הסוכר קודם שיתנו עליהם מים, דהוי משקה הבא לתוך האוכל, ומותר אפילו לדעת הפוסקים כשמואל...

ומסתברא לי שאין סחיטת הלימונין דומה לסחיטת ענבים ורמונים, דהתם שותין אותו משקה כמות שהוא, אבל סחיטת הלימונין, אף על פי שעושים אותו משקה, אין עשוי לשותו כמות שהוא, אלא לטבל בו האוכל. ודקדקתי כן מלשון הרא"ש ז"ל באותה תשובה שכתב שאין דרך כלל לסחוט לימונין לצורך משקה אלא לצורך אוכל ומותר לסחוטן בשבת ע"כ. ומדקאמר 'לצורך אוכל', משמע שסוחטין אותו, אלא שהוא לצורך אוכל

בתחילה הרדב"ז מציע להחמיר ולסחוט את הלימון על הסוכר. אך הוא מדייק מלשון הרא"ש שטעם ההיתר לסחוט לימונים אינו נובע מכך שאנשים אינם סוחטים את הלימונים, אלא אינם סוחטים אותם לצורך שימוש בפני עצמם. אם כך, שאלת המבחן היא השימוש של הצרכן, לא היצרן. מכיוון שאנשים אינם רגילים לשתות את מיץ הלימון בפני עצמו, אלא להוסיף אותו לאוכל או שתיה אחרים, אמנם ניתן להחמיר ולסחוט את הלימונים על הסוכר וכדו', אך ההיתר עומד במקומו. המשנה ברורה (ס"ק כב) מצטט את דבריו. וכך פוסק בילקוט יוסף –

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן שכ סעיפים יג-יד

מותר לסחוט לימון בשבת, שהעיקר לדינא לדין כדעת מרן בשלחן ערוך, להקל בזה בכל ענין, בין כשסוחטו בפני עצמו לתוך כלי ריקן כדי לעשות ממנו לימונאדה, ובין כשסוחטו לתוך כלי שיש בו משקה, או על מנת לערבו אחר כך בתוך אוכל. ואין למורה הוראה להורות לאסור לסחוט לימון בשבת נגד דעת מרן השלחן ערוך מרא דאתרא שקבלנו הוראותיו. ומכל מקום המחמיר לעצמו שלא לסחוט לימון אלא גבי אוכל, תבא עליו ברכה ...

יד. ומכל מקום אם עושה לימונדה נכון לחוש לכתחלה לדברי המחמירים שלא לסחוט את הלימון לכוס ריק ואחר כך ליתן שם סוכר ומים, אלא יתן את הסוכר בתחלה לתוך הכוס, ויסחוט עליו הלימון באופן שהמיץ יבלע בסוכר, ואחר כך יערה עליו מים. ואף שמעיקר הדין נתבאר שאין איסור בסחיטת לימון בשבת, מכל מקום כיון שהוא דבר שבנקל אפשר להחמיר בו, לפיכך טוב שיסחוט את הלימון על גבי סוכר, וכמבואר. ואם אין הלימון נבלע בסוכר אלא צף מעליו, אין טעם לחומרא זו, דבזה לא שייך לומר משקה הבא אל האוכל כאוכל דמי, ולכן יסמוך על עיקר הדין שמותר לסחוט לימון בשבת

אך הש"כ מעדיף להחמיר –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק ה סעיף ב

כל פרי אסור לסחוט אותו לתוך כלי ריק או לתוך משקה ... ובכלל איסור זה גם סחיטת לימון

שם סעיף ה

מותר לסחוט לימון על גבי סוכר או על גבי לבן (נפלו גרעיני לימון לסוכר – לא יוציאם לבדם, אלא יוציא עמהם מעט מהסוכר, משום איסור בורר)

❖ הרחבות – סחיטת כבשים ושלקות

**רבנות –
סימן ש"כ**

סיכום

איסור סחיטת פירות

במשנה (מסכת שבת פרק כב משנה א) מפורש איסור סחיטת פירות בכדי להפיק משקה. ישנה גם גזירה האוסרת ליהנות מהמשקה שהופק בשבת. חכמים ורבי יהודה חלוקים אם גזירה זו חלה על משקה שזב מאליו. בגמרא (מסכת שבת דף קמג ע"ב) מבואר שהמחלוקת עוד יותר מצומצמת, ומחלוקתם היא בתותים ורימונים (דהיינו, פירות שאנשים רגילים להפיק מהם משקה) בלבד. אין מחלוקת שמותר להשתמש במשקה היוצא מפירות שאנשים אינם רגילים להפיק, מפני שאין איסור לסחטם בשבת. ואין מחלוקת שאסור ליהנות מהמשקה היוצא מענבים וזיתים, מכיוון שרק סחיטת אלה היא איסור דאורייתא של דש.

במה נתייחדו הזיתים והענבים?

הרשב"א מבאר שרוב הפירות נועדו לאכילה, ולעתים בוחרים לסחוט אותם. אך רוב מכריע של הזיתים וענבים נקטפים לצורך הפקת המשקה (היין והשמן).

מדבריו עולה לכאורה שאם יימצא זן נוסף שנקטף בעיקר לצורך הפקת הנוזל שבו, אף סחיטתו תאסר מדאורייתא.

ברם, הרמב"ם פוסק שרק סחיטת זיתים וענבים אסורה מדאורייתא. לכאורה משמע שהוא חולק על הרשב"א, שכן לשיטתו אין מקום להכליל פירות נוספים באיסור זה.

אם כן, עולה השאלה – מדוע?

ערוך השולחן מראה שבכל התורה ליין ושמן זית יש ייחודיות – בהקשר של משקה לעניין טומאה, הבאת ביכורים, הקרבה על המזבח, ועוד. גם האגלי טל, הבוחן מהו שורשה של כל מלאכה במשכן, מחבר את הסחיטה ליין והשמן ששימשו במלאכת

המשכן. שביתת השבת לומד מזה שיעודם ותכלית בריאתם של הענבים והזיתים הוא הפקת היין והשמן. לכן סחיטתם היא הבאתם למצבם האידיאלי. זאת לעומת פירות אחרים, שניתן לייצר מהם משקה, אך אין בכך בהכרח שיפור אובייקטיבי. ניתן לחדד שביין ושמן זית, המשקה הבסיסי המופק מהם שונה מהותית מהפרי. זאת לעומת פירות אחרים, שסחיטתם מפיקה את משקה הפרי עצמו, אך הוא איננו שונה מהותית מהפרי. החזון איש מתנגד עקרונית ומהותית לכל הכיוון הזה. הוא מתעקש שדיני סחיטת הפירות קשור להנאת אנשים מהמשקה המופק, ואין להסיק מדיני שאר התורה לגדרי סחיטת פירות. להלכה, בשו"ע נראה שמבחינה בין זיתים וענבים ויתר הפירות, כדברי הרמב"ם. ברם חשוב לזכור שכל פרי שרגילים להפיק ממנו מיץ – פירות הדרים וכדו' – סחיטתם אסורה מדרבנן!

גדר רגילות הסחיטה

סחיטת זיתים וענבים אסורה מדאורייתא, וסחיטת פירות "שרגילים לסחטם" אסורה מדרבנן. כיצד מוגדרת "רגילות" הסחיטה?

הברייתא (שבת דף קמד ע"ב) מביאה את דרכם של בית מנשיא כדוגמא לאנשים שסחטו רימונים. הגמרא תמחה על ראייה זו – וכי אם משפחה אחת סוחטת רימונים, זה מוגדר כ"רגילות"? הגמרא מציעה להשוות את זה לשיטת רבי אליעזר, האומר שגידול קוצים בערביא היא התנהלות רגילה, ולכן גידול קוצים בסמוך לענבים אוסר את הענבים, כדין כלאי הכרם. הגמרא דוחה את ההשוואה, שכן שם מדובר על התנהלות מקומית, ואילו בית מנשיא זו התנהלות משפחתית-פרטית! לכן הגמרא מסיקה שדעת האדם היא המקנה משמעות של משקה למה שנסחט.

בדף צב ע"א במסכת שבת יש דיון דומה לגבי הוצאה מרשות לרשות. בהוצל נהגו לטלטל חפצים על הראש. ברם מסקנת הגמרא היא שאפילו בהוצל טלטול על הראש איננו נחשב טלטול המחייב משום מלאכת הוצאה, מפני שזהו מעשה משונה מדי. במה זה שונה מאנשי ערביא, הרגילים לגדל קוצים?

בעלי התוספות מבארים שזה תלוי בשאלה מדוע הרגל מקומי לא התקבל במקומות אחרים. אם הסיבה לכך היא מפני שההרגל של אותו המקום הוא משונה, זהו הרגל שלא ישפיע על ההלכה במקומות אחרים. אך אם שאר העולם היו מתנהלים באופן דומה תחת אותם התנאים, הרי שהתנהלות זו רגילה לאור הנסיבות, ולכן אין לראות בכך התנהלות משונה.

הריטב"א מעיר שישנה קטגוריה שלישית. יתכן שישנה אופנה מקומית. התקבלותה במקומות אחרים תלויה באופנה. היא איננה משונה אובייקטיבית, וגם לא תלויה במציאות המקומית, אלא בהחלטה אופנתית, העשויה להשתנות בכל מקום ובכל זמן. במצב זה, באותו המקום דרך זו תיחשב דרך רגילה, אך ביתר העולם לא.

הרמב"ם בהלכות כלאיים פוסק כחכמים, שבערב קוצים ייחשבו כלאיים, ולא בשאר העולם. כלומר, כל דברינו, שדרכם של אנשי ערביא נחשבת סבירה בנסיבות הנתונות, היא רק לפי רבי אליעזר. לפי חכמים, מנהג המקומי ישפיע על אותו המקום בלבד.

הבית יוסף פוסק שאם ידוע שבמקום מסוים סחיטת הפרי מקובלת, הרי שסחיטתו אסורה בכל מקום.

ברם המגן אברהם מציין שלכאורה תפיסה זו מבוססת על דברי רבי אליעזר, אך בכסף משנה הבית יוסף מבאר שאין הלכה כמותו! לכן בתחילת דבריו המגן אברהם משבח את דברי הרמ"א. הרמ"א פוסק שנורמה מקוצית משפיעה על ההלכה באותו המקום בלבד.

אך המגן אברהם מציין שאי אפשר לומר כך באופן החלטי. בגמרא למדו מדרכם של בית מנשיא, וזאת מפני שכוונת הסוחט נותנת לנוזל שם משקה.

אך אם כוונת הסוחט היא הקריטריון הרלוונטי היחיד, מדוע צריכים את בית מנשיא? הרשב"א מקשה את הקושיה מהכיוון ההפוך – אם כוונת הסוחט היא הקריטריון היחיד, מדוע מותר לסחוט פרישין ועוזרדין?

הרשב"א מבאר שאין די בכך שהאדם מתכוון להפקת משקה. אם משקה זה איננו נחשב משקה בעיני אחרים, כוונתו בטלה אצל כל אדם. אך אם ישנה התנהלות מקובלת, אפילו אצל קבוצה מצומצמת של אנשים, כוונתו איננה בטלה, אלא נותנת שם משקה לנוזל שהופק, ובכך עבר על איסור דרבנן.

(האם המשמעות היא שמג"א חולק על הרמ"א? על כך – בהרחבות).

הביאור הלכה דוחה את דברי המג"א, שכן מראשונים אחרים משמע שעצם כוונת הסוחט מספיקה בכדי לאסור את הסחיטה.

סחיטה לתוך התבשיל

במסכת שבת (דף קמד ע"ב) שמואל פוסק שמותר לסחוט אפילו ענבים לתוך קדירה, אך לא לתוך קערה. רבי יוחנן חולק על דבריו. ר"ח פוסק כרבי יוחנן, אך רוב הראשונים (ריף רמב"ם רשב"א) פוסקים כשמואל.

הראשונים מבארים שסחיטת המשקה מאוכל לאוכל אומרת שההלכה לעולם איננה מזהה את המשקה כמשקה עצמאי, אלא כמוה כפירוק אוכל לאוכל, דבר המותר לעשות בשבת. זיהוי המשקה שנוצר מהסחיטה הוא המגדיר את הסחיטה כאסורה.

בעזרת הגדרה זו, היתר סחיטת הפגעין והפרישין מובן יותר. בהלכה זו למדנו שעצם הפקת הנוזל איננה האיסור, אלא רק הפקת נוזל שיש לו שם משקה. המשקה המופק מהפגעין והפרישין והעוזרדין איננו נחשב למשקה, הוא איננו מזוהה כמשקה, ולכן אין איסור בהפקתו, כשם שסחיטה ישירות לתוך קדירת אוכל נחשבת כפירוק אוכל מאוכל. כך מבארים הרשב"א והריטב"א את הדברים. להלכה השש"כ מתיר לסחוט פרי שהמשקה שבו ייספג מיידית לתוך אוכל, וכן נוזל שמגיע ישירות לאוכל ונועד לתקנו.

סחיטת לימונים

הרא"ש בתשובה פוסק שמותר לסחוט לימונים, שכן אין הדרך לסחוטם לשם המשקה שבהם. הבית יוסף מבאר שמיץ הלימון לעולם איננו עומד בפני עצמו. לעולם מיץ הלימון נועד להשפיע על אוכל או משקה אחר, ואיננו מקבל שם משקה בפני עצמו. וכך פוסק השו"ע להלכה. האמנם? בימינו תעשייה שלמה מפיקה ומוכרת מיץ לימון. האם פסיקה זו תשתנה בהתאם? הרדב"ז התלבט בשאלה זו כבר לפני כ-500 שנה. הוא מציע לסחוט את הלימון על הסוכר, כך הלימון נסחט על אוכל. אך למסקנה הוא נוטה לומר שבסופו של דבר הלימון לעולם אינו נסחט בכדי שישתמשו בו כמשקה בפני עצמו, ולכן מותר. המשנה ברורה מצטט את דבריו, וכן בילקוט יוסף מתיר, אך השש"כ מעדיף להחמיר ופוסק לא לסחוט לימונים אלא על הסוכר וכדו'.